

Масленіца – праводзіны зімы

В. С. Зязюлькіна,
настаўнік беларускай мовы і літаратуры
СШ № 4 г. Віцебска

Масленіца – свята, якое дасталося нам у спадчыну ад язычнікаў і захавалася пасля прыняцця хрысціянства. Вясёлае гулянне, у якім удзельнічалі сем’ямі, стараліся аб’яднацца падчас гульняў і абрадавых дзеянняў. Людзі праводзілі зіму, радасна чакалі абнаўлення і ажыўлення прыроды. З панядзелка – пачатку Масленічнага тыдня – пачыналі пячы бліны: жытнія, аўсяныя, пшанічныя. Да кожнага дня Масленіцы дапасоўваліся канкрэтныя дзеянні: у панядзелак – сустрэча Масленіцы, у аўторак – “зайгрышы”, у сераду – цешчыны пачастункі, у чацвер – дзень “вулічнага разгулу”, у пятніцу – цешчыны вячоркі, у суботу – залоўчыны пасядзелкі, у нядзелю – праводзіны Масленіцы: палілі Масленку, пудзіла, якое рабілі з саломы, старога адзення.

Вывучэнне Масленічных абрадаў – кладзезь народнай мудрасці і сямейных традыцый. Які глыбокі сэнс укладвалі нашы продкі ў назву Даравальная Нядзеля. Наведванне родных, сваякоў, сяброў, каб папрасіць прабачэння за нанесеныя крыўды, прымірыцца – традыцыя, годная для вяртання ў сучасны мітуслівы свет.

Мэта: даць уяўленне пра жанравыя асаблівасці, тэматычную разнастайнасць, нацыянальную адметнасць Масленічных абрадаў, садзейнічаць развіццю вобразнага ўспрымання фальклорных матэрыялаў, творчае ўяўленне вучняў, стварыць умовы для выхавання пачуцця гонару за свой народ, які пакінуў нашчадкам багацейшую абрадавую спадчыну.

Абсталяванне: Лялька “Масленіца”, бліны, прызы для конкурсаў.

Дзеючыя асобы: Вядучыя, зазывальнікі, “жарэбчык”.

Месца правядзення: пляцоўка каля школы.

Ход свята

Першы вядучы. Добры дзень, сябры!

Другі вядучы. Падыходзьце бліжэй да нас,
запрашаем у госці вас!

У нас сягоння Масленіца,

Прыляцела ластавіца,

Сядзела на тыну, на калу,

Кідала масла па каму.

А хто ўхопіць — так таму.

Маладая дзяўчына схапіла

Ды ў чарапочку стапіла.

У нас сягоння Масленіца...

Другі вядучы. Гэй, весялей ты збірайся, народ!

Крочыць вясна па планеце ўжо,
Крочыць і радасцю сэрца займае,
Вось гэта свята вясны нас чакае.

Першы зазывала: Мы клічам сюды ўсіх, хто любіць вяселле, песні і смех.

Другі зазывала: Мы адзначаем свята провадаў зімы.

Трэці зазывала: Зіму праводзіць будзем, а вясну сустракаць.

Чацвёрты зазывала: Вас чакаюць гульні, жарты – быць пахмурнымі не варта!

Першы зазывала: У нашай школе свята – Масленіца – праводзіны зімы.
Усе людзі весяляцца – весялімся і мы!

Другі зазывала: Гэй, весялей збірайцеся, людзі!

Зараз свята да нас прыбудзе!
Ад усіх дзвярэй, ад усіх варот
Збірайся хутчэй, спяшайся, народ!
Усе! Усе! Усе! Усе на свята!

Трэці зазывала: Вясну сустракаем! Зіму адпраўляем!
Справа – забава! Злева – пацеха!

Чацвёрты зазывала: А прама – вяселле кіпіць цераз край!
Прыходзь, не пазяхай!

Будуць сёння атракцыёны,
Гульні, скокі, аўкцыёны!

Гучыць песня:

А мы Масленку дажыдалі,
Люлі, дажыдалі.
Усю нядзельку паглядалі,
Люлі, паглядалі.
Мы думалі, Масленка сем нядзелек,
Люлі, сем нядзелек,
Ажно Масленка – сем дзянёчкаў,
Люлі, сем дзянёчкаў.
А ў нас сёння Масленіца, Масленіца,
Вылецела з куста ластавіца, ластавіца.
Села-пала на калу, на калу,
Кідала масла па каму, па каму,
Хто ўхопіць, дык таму, дык таму.

Першы зазывала: Прышла да нас Масленіца, Масленка, сырніца

Другі зазывала: Будзем запусты святкаваці. Масленку вітаці!

Трэці зазывала: Усім людзям паглядзенечка, усім людзям пагулянечка!

Чацвёрты зазывала: Вашыя вочы да дзіваў ахвочы!

Першы зазывала: Масленіца- палізуха сыр, масла палізала!

Другі зазывала: Будзе масленка – будзе ля пупа красенька!

Трэці зазывала: Масленка з блінамі, а пост з грыбамі!

Чацвёрты зазывала: Прывезлі ж мы вам смеху мяшочак...

Першы зазывала: Масленка катліва – пакатацца міла!

Другі зазывала: Не зважайце на мундзіры – уступайце ў турніры!

Трэці зазывала: Зараз будзем строіць смешкі – запрашаем на пацешкі!

Чацвёрты зазывала: Пасмяяцца ўсе запрошаны – пачынаем скамарошыны !

Першы зазывала: . Хто ўмее весяліцца – той гора не баіцца!

Другі зазывала: Вас чакаюць гульні, жарты...

Трэці зазывала: Быць пахмурным тут не варта!

Першы вядучы: Давайце розум уключайце, ды загадкі адгадайце!

Загадкі:

1. Нітак многа, а ў клубок не зматаеш. (*павуцінне*)

2. Прыгажун чырванагруды,
Не баіцца ён прастуды. (*снягір*)

3. Складзеш – клін, а разгорнеш – блін. (*парасон*)

4. Сівыя бараны ў небе плаваюць. (*воблакі*)

5. Ён ніколі рук не меў, маляваць жа век умеў. (*мароз*)

6. Яна галодная – хата халодная.

Яна пад’ела – у хаце пацяплела. (*печ*)

7. Ногі ў агні, а галава ў небе. (*дым*)

8. Вадкае, а не вада, белае, а не снег. (*малако*)

9. Ніхто яго не трывожыць, яно само падыходзіць. (*цеста*)

10. Белая кабыла ўвесць лес з’ела. (*туман*)

Другі вядучы. Малайцы! Гучна папляскайце ў далоні самым кемлівым.

Першы вядучы. Што ж гэта за плач?

А зімачка-а-а, галубачка-а-а,

А на каго ж ты нас сіроткамі пакінула-а-а?

А як жа ты добра на вуліцы стаяла-а-а!

А маразы пякучыя трымала-а!

(*Выбух гора, узмацненне рыданняў*)

А зімачка-а-а, галубачка-а-а,

Хто ж нам, хто хату выхаладзіць?

Хто ж скацінку нашу вымарыць?

Хто ж і жыта наша ў засеках пераесць?

(*Рыданне, усхліпы*)

А зімачка-а-а, галубачка-а-а,

Што ж мы без цябе рабіці будзем?

Хто ж нам шляхі-сцяжыны

Замяце-зацярушыць?

Хто ж хатачку пад страху снегам засыпле?

Хто ж у студні ваду за ноч заледзяніць?

Ох, бедныя мы, ох, няшчасныя мы!

(*Роспач і шкадаванне*)

А зімачка-а-а, галубачка-а-а
Чаго ж ты ад нас адышла?
Прымусіла злезці з цёплай печы,
Пра гаспадарку думаці!
Калі ж цяпер яшчэ хлопцам ды дзеўкам
На вячорках страчацца-бавіцца-а-а?

А зімачка-а-а, галубачка-а-а!
А як жа нашы дзеткі без цябе застануцца?
А ні бабу снежную ім зляпіць
А ні ў снежкі гаротнічкам малым пагуляць!
А ні на дарожачцы ледзяной пакоўзацца!

Першы вядучы. Людзі добрыя ! Што здарылася?
Усе разам. Зімачку праважаем!

Другі вядучы. Што ж плакаць-убівацца?

Першы вядучы Давайце праводзім яе з песнямі, жартамі!
Каб яна нас не забывала, у наступным годзе да нас завітала!

Гучыць песня.

А сёння ў нас Масленка, Масленка,
Ой, лялю, рана, Масленка, Масленка!
А з-пад куста ластаўка, ластаўка,
Ой, лялю, рана, ластаўка, ластаўка.
Сядзіць яна высока-высока.
Ой, лялю, рана, высока-высока.
Бачыць яна далёка-далёка,
Ой, лялю, рана, далёка-далёка.
Што ў школе дзеецца, дзеецца,
Ой, лялю, рана, дзеецца, дзеецца.

Першы вядучы. Хто ведае прыказку пра Масленіцу? (Не заўсёды катую
Масленіца, будзе і вялікі пост.) Малайцы!

Скажыце, колькі дзён святкуецца Масленіца? (*сем*)

Другі вядучы. Слова сем прыносіць шчасце.

Хочаш ты яго спазнаць?

Са словам сем вы павінны

Хоць сем прыказак назваць.

(Сем бед – адзін адказ. У сямі нянек дзіця без вока. Сем пядзяў ва ілбе.

Сёмая вада на кісялі. Адзін з сошкай, сямёра з лыжкай. Сем пятніц на тыдні. Сямёра варот, усе ў агарод. Сямёра аднаго не чакаюць. Сем бочак арыштантаў. Сем страў – і ўсе капуста. Сем сёл – а дзесяць ураднікаў. Сем сёл – адзін вол. Сем садакоў не воз, абы конь павёз. Сем вёрст да нябёс – і ўсе лесам. Сем дзевак – не нажыва, а зжыва.)

Першы вядучы. На падмогу, на падмогу, слухачы і глядачы!
Здагадаўся – не маўчы!

Другі вядучы. Рукі ў бокі, рукі ў бокі!

Пойдзем у скокі, пойдзем у скокі!

Хлопчыкі і дзеўкі, прапяём прыпеўкі.

Першы вядучы. Праводзіцца конкурс прыпевак! Хутчэй падыходзьце, не саромцеся. Спявайце прыпеўкі. А глядачы, дружней пляскайце ў далоні, падтрымлівайце ўдзельнікаў.

Тут два хлопцы выводзяць маладога “жарэбчыка” (на двух старшакласнікаў накідваюць посцілку, апранаюць маску – “галаву” каня). Неаб’езджаны “жарэбчык” свавольць, паказвае нораў: “гарцуе” на месцы, іржэ, узбрыквае, ірвецца на волю. Гаспадар, узяўшы яго за аброць, водзіць па крузе, супакойвае “жарэбчыка”, а потым пад дружныя апладысменты “жарэбчык” танцуе, выконвае розныя дзеянні: прысядае, станавіцца на заднія ногі. У канцы самыя маленькія ўдзельнікі свята могуць пакатацца на “жарэбчыку”.

Другі вядучы.

Наша масленка гадавая,

Яна госцейка дарагая.

Яна пешая к нам не ходзіць

Усё на коніках раз’язджае.

Штобы конікі былі вараныя,

Штобы слугі былі маладыя.

Гучыць песня-інсцэніроўка:

1. Сабірайся ў госці, мой дзядок,
Сабірайся ўгосці, галубок,
Не пайду ў госці, холад на двары,
А мне ломіць косці – я ўжо стары.
2. Сабірайся ў госці, мой дзядок,
Сабірайся ўгосці, галубок,
Не пайду ў госці, – я ж табе кажу.
Лепш на цёплай печы трохі паляжу.
3. Як не пойдзеш у госці грошы дай,
Трэба мне занесці каравай.
Бяры сабе грошы – ці мне іх шкада,
Толькі адчапіся ад мяне, бяда!
4. Дык ляжы на печы, стары дзед,
А мяне ўгосці павядзе сусед.
Пачакай, Ганулька, не спяшай,
Пойдзем разам у госці, мяне не кідай.

Першы вядучы. А зараз запрашаем вас на наш кірмаш.

Першы зазывала. Гэй, народ, збірайся ў карагод.

Раскрывайце ўсе кішэні, даставайце кашалі.

Другі зазывала. Пачастункаў смачных – горы,

Кожнаму роту знойдзем работу.

Трэці зазывала. Каму масла, каму сала, каму сыр.

Хто заплаціць – таму пір!

Чацвёрты зазывала. Чалавек галодны ні на што не годны.

Першы зазывала. З самавара валіць пара – прыкмячай, дзе вараць чай!

Другі зазывала. Блінок, маслены каток, сам каціся ў раток.

Трэці зазывала. Частуйцеся, госцейкі дарагія!

Чацвёрты зазывала. Грошай не бяром, дарам аддаём.

Умасла блін мачайце,

Масленку ўспамінайце.

Першы вядучы. А зараз падыходзьце і пакажыце свой спрыт.

Другі вядучы. Для гульні патрэбны 4 чалавекі.

а) Хто хутчэй з’есць блін.

Першы вядучы. Хто лянівы ды нясмелы, дык таму блінок гарэлы.

Другі вядучы. Хто адважны ды старанны, дык таму блінок румяны.

б) Хто больш праўдзіва пакажа, што ён есць вельмі гарачыя бліны.

в) А ў каго самы смачны блін?

Першы вядучы. Усе вы малайцы. Вам найлепшыя блінцы.

Трэці вядучы. Весела ж у нас сёння. А мы плакалі, зімы шкадавалі.

Другі зазывала. Дарагая Масленіца! Дзякуй табе за свята!

Трэці зазывала. Падары нам доўгі лён, буйное зерне, ураджайны год!

Чацвёрты зазывала. А вам пажадаем!

Першы зазывала. Тым, хто радзіўся, каб весяліўся,

Хто пасварыўся, каб памірыўся,

Хто працакаўся, каб спадзяваўся,

Хто спрацаваўся, каб мацаваўся.

Другі зазывала. Каб вам шчасце ды здароўе, і дзяціне і сябрыне!

Каб ты быў здаровы, як дуб скарбовы,

Каб дзяды не ведалі бяды,

Каб унукі не бачылі мукі.

Трэці зазывала. Каб ніколі рукавок не быў за ручнічок!

Каб вяліся свінні ды авечкі, а мы жылі як чалавечкі.

Першы зазывала. А яшчэ папросім адзін у аднаго прабачэння.

Другі зазывала. Просім прабачэння ў дзетак, што мала іх шкадавалі, дарэмна на іх злавалі.

Трэці зазывала. Просім прабачэння ў бацькоў, што іх не шанавалі, нервавацца застаўлялі.

Чацвёрты зазывала. Просім прабачэння ў усіх за свае грахі і памылкі.

Гучыць развітальная песня.

На святую на Масленіцу

Вылятала да ластавіца.

Вылятала да ластавіца

С чорнага мора на поле.

С чорнага мора на поле.

Сядайце, малойцы, на коней.

Сядайце, малойцы, на коней.

Улавіце да ластавіцу!

Улавіце да ластавіцу!

Будзем гуляць да Масленіцу!
У гэты час спальваем “Масленіцу”.

Літаратура

1. Аляхновіч, А. М. Народная песня ў школе / А. М. Аляхновіч. – Мінск, 2004 г.
2. Аляхновіч, А, Лозка, А. Веснавыя святы / А. Аляхновіч, А. Лозка. – Мінск, 2000.
3. Крук, Я. Сімволіка беларускай народнай культуры / Я. Крук. – Мінск, 2000.
4. Ліцьвінка, В. Святы і абрады беларусаў / В. Ліцьвінка. – Мінск, 1997.